

A PUBLIKÁLÁS SZEREPE A TÁRSADALMI FOLYAMATOK MEGÉRTÉSÉBEN

BAGYURA MÁRTON

Társadalomtudományi Kutatóközpont,
MTA Kiváló Kutatóhely

Beérkezett: 2022. február 2., elfogadva: 2022. április 21.

GEORGINA T. STEWART, NESTA DEVINE & LEON BENADE (eds): *Writing for Publication: Liminal Reflections for Academics*. Singapore, 2021. Springer Nature Singapore. xviii + 163 p. ISBN: 9789813344396 (eBook)

A tudományos írás elfogadott módjáról az utóbbi években számos könyvet írtak. Több helyen az egyetemi képzés részévé vált a tanulmányírás oktatása, a hallgatók, későbbi kutatók különféle kurzusokon vehetnek részt, hogy íráskészségüket javítsák, és képesek legyenek publikációikat olyanná formálni, hogy azok megjelenhessenek akár rangos folyóiratokban is. Kevésbé közismertek és elterjedtek az olyan kiadványok, amelyek célja nem hasznos trükkökkel ellátni a kutatókat, hanem azzal foglalkoznak, hogy mit jelent az írás folyamata a kutatók tudományos életében, gondolkodásában, mit jelent a kutatómunkában, illetve hogy az írást milyen körülmények és hogyan befolyásolják. A *Writing for Publication: Liminal Reflection for Academics* című tanulmánykötet szerzői éppen ezekkel a kérdésekkel foglalkoznak sajátos, esetenként egészen meglepő témákat és nézőpontokat beemelve a tudományos diskurzusba.

A bevezetőt leszámítva a kötet tizenegy fejezetből áll, amelyek hat nagyobb egységre bonthatók. Az első fejezetben a különböző célú, típusú tudományos művek jellemzőiről olvashatunk. A következő két fejezet az írásban megjelenített személyes álláspontokról, a kutatott témához

fűződő viszonyról, illetve az írás politikai, társadalmi környezetének fontosságáról szól. A 4–8. fejezet azt mutatja be, hogy a publikációknak milyen jelentőségük van a kutatási folyamatban. A fejezetek szerzői szemléletes, saját példákra keresztl ismertetik az írással kapcsolatos nézeteiket, tapasztalataikat. A kilencedik fejezet ismét új témát jelenít meg, az ún. imposztorszindrómát, amely sok kutatót akadályoz a tudományos művek elkészítésében. A tizedik fejezet a művek minőségével kapcsolatos dilemmákat tárgyalja, az utolsó pedig abban segíti a kutatókat eligazodni, hogy hogyan lehet boldogulni az online térben a publikációk tekintetében.

A kötetben szereplő tanulmányok az oktatáskutatás területén szerzett tapasztalatok alapján készültek, de a tanulmányokban ismertetett gondolatok bármely kutató számára érdekesek lehetnek, aki a társadalom- és bölcsészettudomány területén dolgozik. A legtöbb szerkesztett kötettől eltérően itt most nem a kutatások eredményei fontosak, hanem az, ahogyan a kutatók a nyelvet, az írást használva eljutnak az eredményekhez (lásd a 4–8. fejezetben bemutatott esettanulmányokat).

A kötet első és utolsó fejezete elsősorban a pályájuk elején tartó kutatóknak

ad segítséget ahhoz, hogy eligazodjanak a különböző célú és műfajú tudományos művek és publikációs lehetőségek között. Ugyanakkor azok számára is hasznos információkkal szolgál, akik már régebb óta dolgoznak kutatóként, a tudományos világot jól ismerik, de a digitális térben kevésbé jól tájékozódnak, vagy szeretnének a tudományos kommunikációban a hagyományos tanulmányok mellett más módon is részt venni, és ennek lehetőségeit keresik.

A különböző műfajok és célok megismerése egyfelől azért fontos, hogy a kutató sikeresen tudja közvetíteni a gondolatait, megtalálja ennek megfelelő módját, illetve egy, a mondanivalójára fogékony közönséget. Ezen túlmenően már az első fejezet írója felhívja a figyelmet arra – és ez tekinthető a kötet egyik legfontosabb üzenetének –, hogy az írás a kutatás és a gondolkodás szerves része.

Az első fejezet szerzői kritikával illetik a tudományos világot, amiért a publikációknál a hangsúly a minőségről a mennyiségre helyeződött át az utóbbi évtizedekben. Szerintük ma a kutatóknak nincs elegendő idejük egy-egy tanulmány megírására, ehhez a tőlük elvárt produktivitás túlságosan nagy nyomásként nehezedik rájuk. Ennek további hatása, hogy túl sok hasonló tanulmány születik, illetve hogy az egyes szerzők sokat ismétlik magukat: ugyanazokat az eredményeket többször is publikálják, kevés új információt közölnek, csupán a hangsúlyokon változtatnak. Ennek oka, hogy a kutatók teljesítményét – legalábbis részben – a megjelent tanulmányok számával mérik. Aki sikeres szeretne lenni, annak sokat kell írnia, ráadásul azt is elvárják tőle, hogy minél rangosabb folyóiratokban publikáljon.

A következő tanulmány (2. fejezet) szorosán kapcsolódik ehhez a gondolatmenet-hez, és a kutatókra nehezedő publikációs kényszert a neoliberális gazdaságpolitika keretén belül vizsgálja. Szerzője amellet

érvel, hogy a neoliberalizmus beszívargott a tudományos világba, és bár a legtöbb egyetem továbbra is állami fenntartású, mégis egyre erősebb a piaci szemlélet. Ezt igazolja a formalizált teljesítményértékelési rendszerek használata és a forrásokért való verseny is. A kutatásokat a pályázatokhoz, anyagi forrásokhoz kell igazítani, éppen úgy, mint egy vállalat, amely a megrendelők igényeit igyekszik kielégíteni. Ez azzal is együtt jár, hogy a tudományos tevékenység a korábbiaknál szabályozottabbá vált, ami a szabad tudományos gondolkodást korlátozza, és szűkíti az újítás lehetőségeit.

A neoliberalizmushoz köthető az is, hogy a tudományos tevékenységet a publikációk számával mérik. A kutatóintézeteknek és egyetemeknek a külső források megszerzése végett fontos, hogy kutatóik jól teljesítsenek, ezért a produktivitásuk fokozásában érdekelték. A szerző szerint ezek a próbálkozások gyakran sikertelenek, mert az írási folyamat nem formalizálható (itt érdemes visszagondolni arra, hogy az írás a tudományos gondolkodás része), nem lehet a kutató személyétől függetleníteni.

A harmadik tanulmány az objektivitás kérdésével foglalkozik, azzal, hogy a társadalomtudományos kutatásokban lehetséges-e objektívnek maradni, és amennyiben nem (merthogy a szerző szerint nem), szabad-e úgy írni tudományos közleményeket, hogy közben a kutató személyes jellemzőiről, a témához való viszonyáról nem esik szó.

A példaképet a természettudományok jelentik, ahol könnyebb objektivitást biztosítani. Ennek megfelelően a társadalomkutatók is többnyire olyan szövegeket írnak, amelyekben a szerző személye a lehető legkisebb mértékben jelenik meg. A kutatási téma megválasztásától kezdve az eredmények értelmezéséig bezárólag a kutatás minden lépését igyekeznek függet-

leníteni a szerzőtől. A cél az eredmények érvényességének hangsúlyozása, azt érzékeltetni az olvasóval, hogy tudományos tényeket, igazságot közölnek, hiszen azok levezethetők a kutatási eredményekből, és nem befolyásolja őket a kutató személye.

Bár az objektivitás követelményének való megfelelés segíti a kutatót abban, hogy a kutatási eredményekre támaszkodjon, és ne pusztán saját meggyőződése alapján írjon, a fejezet szerint a társadalomtudományokban megkerülhetetlen a szubjektivitás. Valamilyen szinten a kutatónak pozicionálnia kell magát, vizsgálatára hatnak a saját tapasztalatai, van a kutatót témáról kialakult véleménye – mindezeket a tényezőket nem lehet teljes mértékben kizárni a kutatás során. Éppen ezért szükséges, hogy a kutató tisztázza – maga előtt is – a saját álláspontját. Az olvasó csak ennek tudatában tudja megfelelően értelmezni a szöveget. A fejezet ennek a pozicionálásnak a nehézségeit, elkerülését és megvalósítását vizsgálja.

A következő négy fejezetben a szerzők saját kutatásaik leírása segítségével mutatják be, hogy az írással kapcsolatos hagyományos gondolkodásmódon való túllépés milyen lehetőségeket nyújt a kutatónak. Hogy például a költészet hogyan segítheti a terepkutatást, miképpen válhat egy költemény tudományos szöveggé. Ezek a fejezetek arról szólnak, hogy a kutatás során milyen jelentősége van a nyelvnek, az írásnak, a kutató pozicionálásának. A szerzők szerint társadalomtudományos tanulmányok esetén a kutatási eredményeknél fontosabb és érdekesebb lehet a kutatási folyamat, az alkalmazott módszerek és nézőpontok bemutatása.

A nyolcadik fejezet a többszerzős művek írásának folyamatával, azok előnyeivel és nehézségeivel foglalkozik. Ennek különösen nagy jelentősége van manapság, hiszen a korábban említett publikációs nyomás miatt gyakran éppen azért dol-

goznak együtt kutatók, hogy gyorsabban és több tanulmányt tudjanak elkészíteni. A kutatók közötti együttműködések gyakoribbá válásának másik oka az, hogy az interdiszciplinaritást ma jellemzően pozitívnak tekintik. Ezek a hasznok erősen kötődnek a neoliberalizmus teremtette feltételekhez, de a fejezet szerint a közös írás legfontosabb pozitívuma, hogy az együttműködés során ismereteket adunk át egymásnak, új nézőpontokat emelhetünk be a gondolkodásunkba, kutatóként fejlődünk.

A következő fejezet az imposztor-szindrómáról és annak az írás folyamatára gyakorolt hatásairól szól. Arról a jelenségről van szó, amikor a kutató úgy érzi, hogy a sikerei nem annyira saját képességének, tudásának köszönhetők, mint inkább a pusztá szerencsének, de legfeljebb kitartó és áldozatos munkájának. Kezdő kutatóknál különösen gyakori ez a jelenség, és tanulmányírásnál komoly akadályt jelenthet. A probléma hátterében az áll, hogy a kezdő kutatónak egyszerre kell magabiztos kutatóként mutatkoznia, és közben a kezdő, tanuló szerepében mozognia.

A tanulmány szerint fontos, hogy a kutató tisztában legyen a tudományos világban betöltött pozíciójával ahhoz, hogy az imposztor-szindrómát kezelni tudja. Hozzá kell tenni, hogy a szindróma nemcsak hátrányos lehet, hanem segítheti is a kutatót abban, hogy a saját munkáját kritikusabban szemlélje, és ennek következtében jobb, alaposabb munkát végezzen. Azonban kordában kell tartania, hogy ne hátráltassa a tudományos tevékenységet.

A tizedik fejezet azt a kérdést teszi fel, hogy milyen a jó minőségű tudományos mű, milyen kritériumokkal írható le. Amellett érvel, hogy ezeknek a kritériumoknak csak egy része áll az író ellenőrzése alatt, ugyanis a minőséget a tágabb társadalmi kontextus, a tudományos világban éppen uralkodó szemlélet határozza meg.

Itt ismét érdemes visszatérni a neoliberalizmus hatására a tudományos életre, aminek következtében a tudományos teljesítmény értékelését is formalizálják, és a írás módjának egységesülése is megfigyelhető.

Az utolsó fejezetből arról kaphatunk információt, hogy a tudományos művek megjelentetésére milyen lehetőségeket nyújt az online tér, és hogy ennek milyen pozitív és negatív oldalai vannak. Az internet lehetővé tette, hogy a korábbiaknál sokkal nagyobb számú folyóirat működhessen, és azt is, hogy a kutatói teljesítményt számszerűsítsék, és ezáltal összehasonlíthatóvá tegyék. Ez a szerzők publikálási döntéseire is hatással van. A fejezet segítséget nyújt a megfelelő folyóiratok kiválasztásához, a publikálási stratégia megválasztásához,

illetve ahhoz, hogy kutatóként hogyan érdemes jelen lenni az online térben.

A kötet számos fontos témával foglalkozik, és olyan nézőpontokat jelenít meg a kutatási folyamatról, azon belül is az írásról, amelyekkel ritkán találkozhatunk, illetve kevésbé részei a tudományos gondolkodásnak. A tanulmányírást nem egyszerűen a tudományos eredmények közlésének tekintik a kötet szerzői, hanem a gondolkodási folyamat részének. Ez az elképzelés az, ami a kötet tanulmányait összeköti. Olvasása mindazok számára javasolt, akik szeretnék az írás és a kutatás szoros kapcsolatát megérteni, és ezt a tudást saját tudományos munkájuk során is alkalmazni.